

ÅRSRAPPORT FRÅ PROGRAMSENSOR

Namn:

Torgeir Onstad

Programsensor ved

- **fakultet:**
Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet
- **studieprogram/fagområde:**
Integrert lektorutdanning med master i naturvitskap eller matematikk (5-årig)
Integrert adjunktutdanning i matematikk og naturfag (4-årig)

Oppnemnt for perioden:

2006 – 2010

Rapporten gjeld perioden:

2009 – 2010

Innledning

Jeg har vært programsensor for lærerutdanningen på MN-fakultetet siden høsten 2006. Min periode slutter i sommer. Dette er derfor min siste rapport fra denne perioden.

Da årets lærerutdanningskonferanse ble holdt på Voss, var jeg i utlandet, og kunne derfor dessverre ikke delta. Mitt oppdrag som programsensor har i år vært konsentrert om et intensivt tredagers besøk like etter påske. Rapporten omhandler i hovedsak observasjoner og refleksjoner fra det besøket, der problemstillingen var tilpasset praksis.

Avslutningsvis tar jeg også med noen generelle kommentarer omkring vervet som programsensor.

Tilpasset praksis

Jeg har i tidligere rapporter gitt uttrykk for at UiB er det universitetet i Norge som helt klart har tatt intensjonen om en *integrert* lærerutdanning mest på alvor. De andre universitetene har i relativt stor grad samlet PPU-delene av studiet i to store blokker, mens UiB har blandet PPU-kurs og fagkurs gjennom store deler av studieløpet.

Når for eksempel UiO og NTNU ikke har gått på langt nær så langt i integrering som UiB, skyldes ikke det uenighet om behovet for integrering, men en erkjennelse av de store logistiske problemene med en slik ordning. Problemene oppstår i særlig grad når studentene skal ha praksis i skolen. Dersom de har praksis i et semester hvor de også følger alminnelige fagkurs på kampus, blir kollisjoner nærmest uunngåelige. Viktige forelesninger eller obligatoriske øvelser vil nødvendigvis falle sammen med undervisningstimer på skolen for en rekke lærerstudenter. UiO og NTNU har ikke sett muligheter til å løse alle disse konfliktene. UiB har derimot satt seg fore å ”prøve det umulige”. Dette er et dristig valg, som de andre lærerutdanningsinstitusjonene har betraktet med skepsis og nysgjerrighet.

Selvsagt har UiB erkjent problemene. De har blitt sett på som så alvorlige, at jeg flere ganger har hørt uttalelser på MN-fakultetet av typen: ”Greier vi ikke å finne tilfredsstillende løsninger på praksisproblemene, blir vi nødt til å revurdere og revidere hele lærerutdanningsmodellen vår. Vi kan ikke leve med et opplegg som rammer både praksis og fagstudiene til studentene våre!”

Fagkursene på universitetet vil normalt bare ha noen ytterst få lærerstudenter blant mange ”normale” studenter. Det er knapt tenkelig at et slikt kurs skal ta flere ukers pause av hensyn til lærerstudentene, eller flytte forelesningene til kvelder eller lørdager i denne perioden. Det er heller ikke realistisk at fakultetet eller instituttene skal ha ressurser til å dublere undervisningen for lærerstudentene. Det blir med andre ord *praksisen* som – i all hovedsak – må ”jenke seg” for å minimalisere problemene.

Det er i denne situasjonen at ideen om *tilpasset praksis* har oppstått, og er utviklet og utprøvd. (Se evalueringsrapporten til Hege Marie Mandt fra mai 2007.) Etter utredning, prøving og evaluering, ble ordningen prøvd for alvor første gang vårsemesteret 2010. Jeg ble bedt om å se på dette i mitt besøk i vår.

Den underliggende hovedideen med tilpasset praksis er at praksisopplegget for den enkelte student skal være så fleksibelt at det blir mulig for studenten både å ha en fullverdig praksis i skolen og samtidig å få med seg det viktigste av de faglige kursene som studenten tar dette semesteret. Hovedvirkemiddelet for å muliggjøre dette er å legge praksistiden ut over en lengre periode. Den praksismengden som en fulltids PPU-student ville ta på 5 eller 6 uker, skal en integrert student gjøre unna i løpet av for eksempel 8 uker. Det betyr at studenten på en del utvalgte dager kan oppholde seg på universitetet istedenfor på praksisskolen.

Tilpasset praksis stiller derfor store krav til fleksibilitet fra skolens og veiledernes side. Jeg opplevde da også i flere samtaler på praksisskolene at *fleksibel praksis* fungerte vel så godt som betegnelse som det *tilpasset praksis* gjorde.

Synspunkter på tilpasset praksis på praksisskolene

Jeg besøkte fem skoler som hadde studenter i tilpasset praksis dette semesteret. Mitt besøk falt i den siste praksisuken. Det betydde at jeg møtte ”aktørene” når de hadde maksimalt med erfaring fra den nye ordningen. På samtlige skoler møtte jeg en rekke praksisveiledere, på de fleste skolene en praksiskoordinator og/eller inspektør, og på noen skoler rektor. Jeg hadde samtale med dem i samlet møte. Praksisstudentene deltok også i disse møtene, men deres synspunkter vender jeg tilbake til lenger ned i rapporten. Her skal jeg gjengi noen hovedinntrykk fra de tilsatte på praksisskolene.

La meg umiddelbart starte med et hovedinntrykk og en hovedkonklusjon. Det var selvsagt mange ulike synspunkter på den enkelte skole, men det ble et sterkt inntrykk at meningsforskjellene ofte var større *mellom* skoler enn *innen* skoler. Det ser ut til å utvikle seg ganske sterke kulturer som kan være skolespesifikke. Innenfor skolen er ofte mange enige om en del hovedsynspunkter, mens disse synspunktene kan være markant forskjellige fra de synspunktene man i stor grad er enige om på en annen skole.

Hovedkonklusjon:

Skal UiB kunne lykkes med tilpasset praksis, er det viktig å ta hensyn disse store kulturforskjellene. For å få skolene til å akseptere fleksibilitet i praksisopplegget, må UiB til gjengjeld vise tillit skolenes ulike vurderinger og vilje til å akseptere ganske ulike implementeringer av ordningen.

Med andre ord, de praksisansvarlige på UiB må vise stor fleksibilitet overfor skolene i denne sammenheng. Det er imidlertid ikke det samme som å gi skolene full frihet til å tolke praksisreglene og organisere praksisopplegget på sin skole. Men det blir en vanskelig og viktig oppgave for UiB å definere et minimum av krav som skolene må underordne seg.

For eksempel, dersom en skole finner ut at de vil gjennomføre hele praksisen intensivt i løpet av en del uker og gi studentene fri de siste ukene, vil UiB akseptere det?

For eksempel, dersom en skole vil gjennomføre intensiv praksis i det ene av studentens fag i den første delen av praksisperioden og intensiv praksis i det andre faget i den siste delen av praksisperioden, vil UiB akseptere det?

For eksempel, dersom en skole vil gi studenten fleksibilitet ved å fritta ham eller henne fra alle møter i personalet, vil UiB akseptere det?

(Jeg forutsetter i alle disse eksemplene at studentene det gjelder, er enige og fornøyde med disse forslagene fra skolene.)

Dersom det imidlertid oppstår situasjoner der studentenes og skolens interesser og ønsker kolliderer, hvilke krav og hvilke tilbud har UiB da?

Det er altså et behov for klare krav og grenser fra UiB til praksisskolene, men det er samtidig viktig at disse grensene er romslige, og at UiB viser både positiv velvilje og respekt for skolenes profesjonalitet som medspillere i lærerutdanningen. Dette kan bli en krevende balansegang.

Et av de kravene UiB stiller, gjelder parpraksis. Noen skoler melder at dette har gitt dem problemer med organiseringen, og de ønsker at UiB revurderer dette kravet. (Også blant studentene er det delte meninger om verdien av parpraksis.)

Et gjennomgående trekk på de skolene jeg besøkte var deres velvillige holdning til å ha lærerstudenter i praksis.

Observasjon 1:

Mitt inntrykk er at skolene og veilederne i all hovedsak synes at praksis er viktig i lærerutdanningen, og at de er villige til å bidra til at praksisen blir god og relevant for studentene.

Slike holdninger er det selvfølgelig viktig at UiB møter med respekt. Hvordan kan UiB både verdsette og bidra til å utvikle skolenes og veilederne kompetanse som gode lærerutdannere i praksisfeltet? Det er nemlig langt fra opplagt at skolenes selvbygd av sin kompetanse samsvarer med UiBs oppfatninger av hva god lærerutdanning og god praksisveiledning er. (Og det er utvilsomt også delte meninger om dette innenfor UiB.)

Holdningene til tilpasset praksis var også positive.

Observasjon 2:

Når vi diskuterte studentenes problemer knyttet til integrert lærerutdanning og deres behov for fleksibel organisering av praksisperioden, møtte jeg stor forståelse og sympati for studentenes situasjon og stor velvilje til å prøve å tilrettelegge gode ordninger for dem.

Observasjon 3:

Det var samtidig tydelig at hvilke former for fleksibilitet som var akseptable, varierte sterkt mellom skolene.

Jeg hadde forventet å møte argumenter om at fleksibiliteten i tilpasset praksis vil være en belastning for veilederne og elevene. Jeg møtte da også slike argumenter, og i nokså bastant grad. Da ble konklusjonen at studentene burde ha praksis i mer intensive økter uten avbrytelser, men lagt slik at disse øktene er tilpasset studentenes fagstudier på universitetet. Likevel var et langt vanligere svar at veilederne gjerne kunne pendle litt inn og ut av undervisningen, avhengig av når det passet for studenten å være på skolen. Dette må selvsagt skje planmessig og etter avtale, men i så fall ble det ikke sett på som negativt og belastende. ”Når alt kommer til alt, er det jeg som har det overordnede ansvaret for

undervisningen i klassen, og da er det bare fint å ha noen timer selv nå og da,” var et typisk svar.

Derimot møtte jeg et annet ”problem” når jeg innledet til samtale om dette på praksisskolene.

Observasjon 4:

Mange lærere på flere av skolene visste svært lite eller ingen ting om begrepet ’tilpasset praksis’ og de tilhørende problemstillingene og forventningene til praksisskolene.

For noen var dette fullstendig nye og ukjente tanker. De møtte, som sagt, problemene med velvilje og positive holdninger når jeg reiste dem, men de ante i utgangspunkt ikke at problemene fantes og at studentene hadde kommet til dem med forventninger om fleksible løsninger. Noen hadde hørt ordene ’tilpasset praksis’, men trodde at det var en eller annen tilpasning som var gjort når studentene ble plassert hos dem. – Dette berører nok et forvirrende og viktig moment.

Observasjon 5:

Informasjonsflyten fra UiO til praksisskolene om lærerutdanningen generelt og om praksisen spesielt ble et tema i alle samtalene. Men de reaksjonene jeg fikk og meningene som kom til uttrykk, sprikte veldig.

Noen skoler og veiledere savner mer informasjon. Dersom de ikke kunne komme på informasjonsmøtet til UiB før praksisperioden, ville de gjerne ha informasjonen tilsendt. Ville dere i så fall lese den, spurte jeg. Ja, det ville de definitivt. Andre steder ble det hevdet at informasjonsmøtene var lite nyttige, og at de fikk alt for mye informasjon tilsendt, og at den inneholdt samme informasjon om igjen og om igjen. Flere sa åpent at slik informasjon ble lagt til side ulest.

Å finne en velegnet og fungerende informasjonsstrategi på en slik bakgrunn er ikke lett. Men et konstruktivt forslag kom opp på flere skoler.

Forslag:

Istedenfor at UiB inviterer skolene til Nygårdshøyden, bør de invitere seg selv ut til skolene. Etter at praksiskabalen er lagt, men litt før praksisperioden starter, bør studentene besøke praksiskolen sin, helst sammen med en representant fra UiB. Da møter studentene veilederne sine, den ansvarlige praksiskoordinatoren på skolen og gjerne en representant for skoleledelsen. Studentene kan se på skolen og fasilitetene og lære litt om rutiner og tradisjoner. Men det aller viktigste er å drøfte behovet for tilpasninger av praksisen for den enkelte studenten. Derfor må UiB ha sendt den enkelte students faglige timeplan til skolen før møtet, helst ledsaget av en prioritering fra studenten selv om hvilke hensyn det er aller viktigst å ta. Skolen kan så forberede seg ved å finne ut hvilke klasser eller grupper som har timeplaner som passer best til disse ønskene. Dette legges fram i møtet, og man kan samtale om behovene og de mulige løsningene før praksis starter.

Dette forslaget fikk klar støtte fra studenter, veiledere og skoleledere.

Til oppsummering vil jeg si følgende: Praksisskolene er i stor grad positive til lærerutdanningen og til å ta et medansvar i denne. De viser stor forståelse for konfliktene studentene kan komme i når undervisning på universitetet kolliderer med praksisoppgaver på skolen, og ønsker å bidra med fleksible løsninger. Samtidig er det lite kunnskap om disse problemene på skolene. Informasjonen fra UiB når ofte ikke fram. Mange har ikke deltatt på informasjonsmøtet før praksisperioden. UiB bør prøve å forbedre informasjonsrutinene og vurdere å gå proaktivt inn i tilpassingen av praksis for den enkelte student i tråd med forslaget ovenfor.

Forskjellige studenter vil ha ulike behov for tilpasning. Skolene vil også ha forskjellige lokale problemstillinger og synspunkter på hvilke former for fleksibilitet som er gunstig for dem og elevene deres. UiB må se positivt på dette mangfoldet og vise stor grad av aksept for varierte løsningsmodeller for praksisgjennomføringen. Samtidig må UiB avklare hvilke krav til praksis de ikke vil fravike, og kommunisere disse klart i sine samtaler med skolene.

Synspunkter på tilpasset praksis blant lærerstudentene

Jeg møtte åtte lærerstudenter som hadde tilpasset praksis dette semesteret; seks av dem deltok i møter på praksisskolene, mens to av dem ikke hadde anledning til det, men møtte meg på universitetet isteden.

Hovedinntrykk:

Studentene ser på praksis som en svært viktig og svært nyttig del av lærerutdanningen.

Dette er ikke spesielt for lærerutdanningen ved UiB, men gjelder for de fleste lærerutdanningene. Det bør ha noen konsekvenser. Vi som arbeider ved lærerutdanningsinstitusjonene, bør ha respekt for det ansvaret praksisskolene tar for denne viktige delen av lærerutdanningen, og vi bør lete etter veier vi kan bistå dem med å utvikle sin kompetanse som praksisskoler. Det gjelder skolenes organisering av praksisopplegget i alminnelighet, og det gjelder veilederkompetansen i særdeleshet.

Et annet moment er at utvalg av praksisskoler blir viktig på en ny måte nå. Studenter som gjerne vil kombinere en forelesning på universitetet med praksisundervisning på skolen samme dag, vil ha mye lettere anledning til dette om de er på skoler i sentrum med gangavstand til Nygårdshøyden, enn om de er på skoler i utkanten av eller utenfor byen.

Observasjon 1:

Flere av studentene kom til skoler som ikke var klar over kollisjonsproblematikken og ideen om tilpasset praksis. De møtte derfor ikke veiledere eller praksiskoordinatorer som var forberedt på å drøfte disse problemene. En del av dem kviet seg for å ta opp dette på eget initiativ.

Nok en gang viser jeg til forslaget ovenfor, som ville ha kunnet avverge denne unødvendige situasjonen. Problemet var jo ikke uvillighet til å drøfte kollisjonene, men uvitenhet om dem.

En annen observasjon er interessant og viktig, men samtidig kanskje vanskelig å forholde seg til.

Observasjon 2:

Alle studentene kunne fortelle om kollisjoner mellom fagkurs og praksis. Flere av dem ga likevel uttrykk for at de betraktet praksis som så viktig og nyttig at de ofte ”løste” konfliktene ved å prioritere praksis framfor fagene i praksisperioden.

En student sa for eksempel at ”oppstykket praksis” ga ham en følelse av å være vikar i klassen.

Dersom de følte at de ville gå glipp av noe på praksisskolen sin, var det flere av studentene som sa at de hadde prioritert praksisen. Det var ofte deres eget valg, og ikke forårsaket av press fra skolens side. I dette ligger det etter mitt syn både et svært positivt signal og et alvorlig faresignal som UiB bør tenke grundig igjennom.

Det positive er at studentene verdsetter praksis så høyt. Det skal vi sette pris på. Det gir også et godt grunnlag for å videreutvikle et godt forhold til praksisskolene og veilederne, vise dem respekt for jobben de gjør, og tilby dem kompetanseutvikling på dette området som er spesielt viktig for skolens framtid i Norge.

Det alvorlige og farlige er at dette også kan tolkes som at den faglige profesjonaliseringen gis for liten prioritet.

Advarsel:

Dersom den høye prioriteringen av praksis hos en del av studentene betyr en tilsvarende nedvurdering av den faglige delen av studiet, og i realiteten innebærer at studentene satser svakere og presterer dårligere i noen av fagkursene sine enn de ellers kunne ha gjort, kan dette bidra til en viss svekkelse av den faglige kompetansen til de nyutdannede lærerne.

Akkurat dette bør bekymre UiB og lede til refleksjoner, diskusjoner og vurderinger. Kanskje bør den nye programsensoren se på nettopp denne problematikken?

Jeg avslutter dette avsnittet med en annen observasjon.

Observasjon 3:

Noen studenter fortalte at de hadde fått melding om påhør på tidspunkter de ikke hadde undervisning. Det kunne for eksempel dreie seg om påhør etter at de faktisk hadde avsluttet sin praksis på skolen. Andre fikk påhør rett før de skulle ha midtveiseksamen i et av fagkursene sine.

Planlegging av praksispåhør kan bli betydelig vanskeligere under ordningen med tilpasset praksis. Dersom vi gir studentene og skolene i fellesskap en fleksibilitet og et ansvar for å tilpasse praksisperioden, kan ikke en fagdidaktiker eller pedagog sitte med en timeplan, bestemme passende besøkstidspunkt og gi beskjed om når det blir påhør. Flere skoler og studenter opplever nemlig at det nettopp er *beskjed* de får, ikke en *forespørsel* eller et *forslag* i god tid.

Skal tilpasset praksis fungere etter intensjonen, må også praksispåhørene innrettes etter den fleksibiliteten ordningen forutsetter. UiB må finne ordninger og pålegge påhørene rutiner som tar hensyn til dette.

Selv om studentene i stor grad var positive til praksis og var glade for forsøkene på å gjøre den tilpasset, fikk jeg et forslag fra flere studenter uavhengig av hverandre.

Forslag:

Det er neppe lurt at alle problemene med tilpasset praksis legges til ett semester. Et fagdidaktisk kurs kan flyttes fra 7. til 8. semester og et fagkurs fra 8. til 7. semester.

Dette forslaget støttes også av noen fagdidaktikere.

Studentene legger til at det er en skjev fordeling mellom pedagogikkursene i 7. og 8. semester. De er omtrent like arbeidskrevende, men det ene gir 10 studiepoeng og det andre 5 studiepoeng.

Synspunkter på tilpasset praksis på UiB

Jeg hadde samtaler med tre kjemikere, to fysikere og to matematikere som underviste i fagkurs på UiB som ble tatt av studenter i den integrerte lærerutdanningen. Jeg hadde også samtaler med tre personer som hadde administrative stillinger i lærerutdanningen, blant annet med ansvar for organisering av praksis.

Lærerstudentene er i klart mindretall i de fagkursene de tar. Det er derfor vanskelig å ta spesielt hensyn til dem. Fakultetet har ikke ressurser til å gi ekstra tilbud til disse få studentene. Det fins likevel enkelte tiltak som kan hjelpe studenter som får kollisjoner.

Noen laboratoriekurs med obligatoriske øvelser har en betydelig grad av fleksibilitet når det gjelder når øvelsene må utføres. Noen forelesere legger ut sine notater (for eksempel i form av PowerPoint-filer) på nett. Enkelte er villige til ekstra møter med lærerstudentene for å forklare spesielt viktige og vanskelige temaer for dem.

De faglige lærerne forstår problemene som lærerstudentene har i forholdet mellom praksis og fagstudier. De beklager at det er så vanskelig å gjøre mer fra deres side for å lette på disse problemene.

De praksisansvarlige i administrasjonen for lærerutdanningen på UiB sliter med informasjon og kommunikasjon i forhold til skolene og veilederne på praksisskolene. De vil gjerne finne nye kommunikasjonsformer. De innser også at påhørsrutinene kan trenge å bli gjort mer fleksible når det er tilpasset praksis.

Konkluderende kommentarer om tilpasset praksis

Problemer med kollisjoner mellom praksis og fagstudiene er uunngåelige dersom man har en så integrert lærerutdanning som UiB. Det er mange gode grunner for å integrere fagdelen og PPU-delen av lærerutdanningen. Det er derfor rosverdig at UiB forsøker å finne måter å organisere praksisdelen av studiet på som gir muligheter for å minske kollisjonene.

Forsøket med tilpasset praksis møter atskillig forståelse og velvilje på skolene, og flere av studentene er glade for mulighetene denne ordningen gir for å følge opp fagstudiene til en viss grad i praksisperioden. Men det er en del variasjon i disse synspunktene som UiB må ha i mente i den fortsatte diskusjonen omkring denne problematikken. Noen skolefolk hevder at stor fleksibilitet i praksisopplegget vil gå ut over elevene. De foretrekker derfor å organisere kortere perioder med intensiv praksis. Noen av studentene argumenterer på sin side for at fulltids praksis er å foretrekke, for det gir en mer fullverdig opplevelse og erfaring av læreryrket. De hevder dette selv om fagstudiene deres rammes mens de er i skolen.

Personlig ser jeg på tilpasset praksis som et spennende forsøk med betydelig potensiale. Men det forutsetter en del viktige avklaringer og forbedringer. Her er noen temaer å arbeide med i fortsettelsen:

- Tilpasset praksis forutsetter betydelig vilje fra UiB sin side til å la skoler og studenter finne fram til nokså ulike måter å organisere praksis på. UiB må vurdere hvor stor denne friheten skal være, og hvilke krav til praksis de ikke vil fire på.
- UiB må forbedre kommunikasjonen med skolene om tilpasset praksis. Det viser seg at informasjonsskriv og innkalling til informasjonsmøter ikke er tilstrekkelig. Både skolen og studenten trenger hjelp til å komme i gang med konstruktive samtaler om hvilke tilpasninger som bør prioriteres i hvert tilfelle.
- UiB må gi studentene bedre veiledning tidlig i studiet, slik at de kan få råd om hvilke fagkurs som er spesielt sårbare for kollisjoner i praksissemestre. Erfarne studenter kan trolig bidra positivt med dette.
- UiB må vurdere nøye om tilpasset praksis reelt sett svekker lærerstudentenes innsats i viktige fagkurs, og derfor kan svekke den faglige kompetansen til nyutdannede lærere.

Helt til slutt legger jeg til at jeg flere ganger på skolebesøkene fikk positive kommentarer om studentene. Disse studentene virker ivrigere, mer motivert, mer innstilt på læreryrket, mer selvstendige og tryggere i lærerrollen enn mange av de PPU-studentene de har hatt tidligere. Slik får den nye lærerutdanningen ros i skolen.

Avsluttende kommentarer om vervet som programsensor

Perioden som programsensor for lærerutdanningen på MN-fakultetet på UiB har vært interessant og lærerik. Jeg håper at jeg har kunnet bidra litt til en positiv utvikling av den integrerte lærerutdanningen.

Etter min oppfatning er det viktigere at programsensor møter menneskene som er involvert i studieprogrammene, samtaler med dem og observerer noen av aktivitetene, enn primært å lese dokumenter og sende kommentarer fra en avstandsposisjon.

Det har vært noe forvirring underveis, særlig knyttet til ressursituasjonen. Jeg ble et par ganger bedt om å komme på kortest mulige besøk for å spare penger. Jeg er glad for at det nå er tatt initiativ til klarere og mer enhetlige regler for økonomi, besøkshyppighet og lignende for alle programsensorene i lærerutdanningen på UiB.

Jeg er også glad for at programsensorer nå er på plass ved flere fakulteter, og at vi har fått anledning til å møtes og til å samtale om våre oppdrag.

Jeg takker for disse fire årene. Jeg har hatt et godt og trivelig samarbeid med fagdidaktikere i realfag og med Marianne Jensen. Jeg ønsker MN-fakultetet lykke til i sitt videre arbeid med den viktige lærerutdanningen!

Oslo, juni 2010.
Torgeir Onstad